

ОЗЕРСЬКИЙ

Ігор Володимирович
ozerskuy-i-v@ukr.net

УДК 347.962.2

д.ю.н., доцент, професор
кафедри кримінального права
та правосуддя, Міжнародний
економіко-гуманітарний
університет імені Степана
Дем'янчука

**ФАХОВИЙ ВІДБІР КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У СВІТЛІ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ
УКРАЇНИ «ПРО КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ»
(РЕЄСТР. № 5336-1 ВІД 17.11.2016 Р.)**

**PROFESSIONAL SELECTION OF CANDIDATES FOR JUDGES OF THE
CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE IN THE LIGHT OF THE
LAW OF UKRAINE "ON THE CONSTITUTIONAL COURT OF
UKRAINE" (REG. NUMBER 5336-1 FROM 17.11.2016)**

Досліджено теоретичні питання фахового, конкурсного відбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України у світлі проекту Закону України «Про Конституційний Суд України» та на ґрунті вивчення його законодавчої регламентації у розрізі дотримання європейських стандартів щодо суддівської діяльності та специфіки національного законодавства. У контексті означено проаналізовано проект Закону України «Про Конституційний Суд України» (реєстр. № 5336-1 від 17.11.2016 р.) та надані пропозиції стосовно удосконалення прийнятого Верховною Радою України означеного Закону в першому читанні.

Исследованы теоретические вопросы профессионального, конкурсного отбора кандидатов на должность судьи Конституционного Суда Украины в плоскости проекта Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» и на почве изучения его законодательной регламентации в разрезе соблюдения европейских стандартов относительно судебной деятельности и специфики национального законодательства. В контексте изложенного проанализированы проект Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» (регистр. № 5336-1 от 17.11.2016 г.) и даны предложения касательно усовершенствования принятого Верховным Советом Украины представленного Закона в первом чтении.

The theoretical issues of professional, competitive selection of candidates for judges of the Constitutional Court of Ukraine in the light of the Law of Ukraine "On the Constitutional Court of Ukraine" and on the basis of the study of its legislative regulation in terms of compliance with European standards on judicial activities and specific national legislation are studied. In this context of the draft Law of Ukraine "On the Constitutional Court of Ukraine" (Reg. Number 5336-1 from 17.11.2016) is analyzed and the proposals for improving the Law adopted in the first reading by the Verkhovna Rada of Ukraine are provided.

Ключові слова: Конституційний Суду України, суддя, морально-психологічні параметри, психолог, європейські стандарти

Keywords: Constitutional Court of Ukraine, judge, moral and psychological parameters, psychologist, European standards

Ключевые слова: Конституционный Суд Украины, судья, морально-психологические параметры, психолог, европейские стандарты

ВСТУП

Зважаючи на сприйняття Україною європейських стандартів у царині правосудної діяльності та прийняттям у першому читанні Закону України «Про Конституційний Суд України» (реєстр. № 5336-1 від

17.11.2016 р.) [1] значно мають підвищитися вимоги до фахового, конкурсного відбору кандидатів на посаду судді, що наразі лише розміто, поверхово відображені в положеннях означеного проекту Закону. Саме цій проблемі присвячена представлена

наукова праця, а тому її актуальність не викликає жодного сумніву.

Окремим організаційно-правовим та психологічним аспектам проблеми кадрового забезпечення суддівського корпусу присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Л. Скоморохи, І. Самсіна, М. Костицького, В. Коновалової, В. Коваленко, В. Мазурка, А. Марцинкевича, В. Марчака, А. Нестеренко, С. Ніколайчука, М. Оніщука, С. Степанова, О. Сафонової, Н. Шукліної, О. Черновського та ін., проте наявний стан положень проекту Закону України «Про Конституційний Суд України» (реєстр. № 5336-1 від 17.11.2016 р.) прийнятого 9 лютого 2017 року Верховною Радою України у першому читанні явно потребують належного додаткового опрацювання у частині фахових вимог до кандидатів на посаду судді та до процедурних моментів їх відбору і якісного складу конкурсної комісії.

Аналіз наукових праць у галузі адміністративно-правової науки, теорії управління, юридичної психології, теорії та практики діяльності правосудної діяльності, а також власні дослідження показують, що: результати наукових досліджень якісного кадрового забезпечення суддівського корпусу існують у фрагментарному вигляді і не можуть безпосередньо використовуватися при відборі кандидатів на посади суддів Конституційного Суду України.

МЕТА РОБОТИ

Головною метою цієї роботи є опрацювання положень проекту Закону України «Про Конституційний Суд України» (реєстр. № 5336-1 від 17.11.2016 р.) у частині фахових вимог до кандидатів на посаду судді та до процедурних моментів їх відбору і якісного складу конкурсної комісії. Поступове реформування суспільних інститутів української держави на засадах світових та європейських стандартів, зокрема правоохоронних органів, висунуло на одне із пріоритетних місць інтерес до наукової розробки і практичної реалізації проблематики щодо належного кадрового забезпечення суддівського корпусу, зокрема Конституційного Суду України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою даної наукової статті виступає діалектичний метод та основні положення теорії функції діагностики, системи управління. У процесі дослідження використовувалися такі методи: системного аналізу – уможливив здійснити аналіз фундаментальних положень сучасної теорії судової діяльності, юридичної психології, основоположних законодавчих та нормативних актів України, а також наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з проблем судової діяльності; формально-юридичний – для співставлення та визначення відповідності чинних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Конституційного Суду України, реаліям міжнародних стандартів у цій царині; абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення і формулювання висновків).

РЕЗУЛЬТАТИ

Загалом, зміцнення і послідовна оптимізація кадрового потенціалу суддівського корпусу на ґрунті вже майже проведеної Україною судової реформи вимагає від держави виокремлення єдиної системи конкурсних засад добору, перепідготовки та підготовки суддів, яка відображає цілеспрямовану діяльність державних органів, конкурсних комісій у залученні до цієї царини фахівців-психологів, зокрема у частині психологічного оцінювання кандидатів та діючих суддів відповідно до посади у той чи інший суд. Йдеться про призначення на посади суддів, тих кандидатів, які за своїми індивідуально-психологічними та професійними характеристиками максимально відповідають суддівським посадам.

Варто зазначити, що згідно ч. 1 ст. 11 (назва – «Вимоги до судді Конституційного Суду») проекту Закону України «Про Конституційний Суд України», суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високі моральні якості та є правником із визнаним рівнем компетентності [1].

Водночас, слід зауважити, що вимоги у цій нормі виписані поверхнево та неоднозначно, адже з огляду на термінологічну конструкцію «володіє державною мовою» залишається відкритим питання щодо рівня володіння мовою, так само це стосується й конструкції «має вищу юридичну освіту», адже відомо, що вища освіта в Україні різнорівнева, а відтак диференційована від молодшого бакалавра, бакалавра до магістра, доктора філософії, доктора наук. Тому рівень освіти має бути уточнений для кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України, а також мають бути чітко визначені параметри термінологічної конструкції «правником із визнаним рівнем компетентності». Вважаємо, що у зміст термінологічної конструкції «правник із визнаним рівнем компетентності» стосовно кандидата на посаду судді Конституційного Суду України необхідно включити: наявність у кандидата наукового ступеня чи вченого звання у галузі права чи наявність почесного звання «Заслужений юрист України» або судді Конституційного Суду України у відставці чи судді Верховного Суду у відставці. Як виняток може бути міжнародне визнання особи як знаного правознавця.

Щодо конкурсних засад відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду, то вони опосередковано виписані в ст. 12 (назва – «Конкурсні засади відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду») проекту Закону України «Про Конституційний Суд України», наприклад, в ч. 1 означеної статті, зазначено, що відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду на конкурсних засадах здійснюють конкурсні комісії, які створюють відповідно Президент України, Верховна Рада України, з'їзд суддів України, а в період між з'їздами суддів України – Рада суддів України, у порядку, встановленому Законом України «Про Конституційний Суд України».

Щодо складу конкурсної комісії, то він згідно ч. 3 ст. 12 проекту Закону, формується з числа правників з визнаним рівнем компетентності, які не беруть участі в конкурсному відборі на посаду судді Конституційного Суду. Звичайно, що цього замало, оскільки хіба правники будуть оцінювати морально-психологічні параметри, характеристики таких кандидатів до Конституційного Суду України? У диспозиції означеної частини правової норми необхідно розширити суб'єктів складу конкурсної комісії та вписати чіткі вимоги щодо них. Адже, наприклад, правники з визнаним рівнем компетентності, на нашу думку, повинні бути розділені на правників з науковими ступенями та вченими званнями в галузі права чи мати почесне звання «Заслужений юрист України», або бути суддею Конституційного Суду України у відставці. Рівно з цим мають бути подібні вимоги й до фахівців психологів, але визнаним рівнем в галузі психології.

Також, вважаємо, що необхідно вписати вимоги й до представника (представників) депутатської фракції Верховної Ради України, котрий згідно ч. 3 ст. 12 проекту Закону теж входить до складу такої комісії. Варто у цьому разі уточнити яких саме фракцій (опозиції чи коаліції), а також відповідний цьому рівень освіти (юридична чи педагогічна (за спеціальністю - психологія)), його стаж, досвід у відповідній галузі та вік. Адже, дивним буде, коли оцінювати кандидата в судді чи проводити з ним співбесіду буде особа, яка далека від права, та ба більше узагалі без навіть середньої загально-обов'язкової освіти.

Викликає непорозуміння диспозиція ч. 3 ст. 11 (назва – «Вимоги до судді Конституційного Суду») згідно якої суддею не може бути призначена на посаду особа, яка на день призначення або протягом двох років, які передують цьому дню: була членом або обіймала посаду в політичній партії, іншій організації, яка має політичні цілі або бере участь у політичній діяльності; була кандидатом або була обраною на виборну посаду в органі державної влади чи органі місцевого самоврядування, мала представницький мандат; брала участь в організації або фінансуванні політичної агітації чи іншої політичної діяльності.

Варто погодитись з позицією викладеною у висновку Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної Ради України щодо проектів Законів про Конституційний Суд України (реєстр. № 5336 від 1 листопада 2016 року) та (реєстр. № 5336-1 від 17 листопада 2016 року), де зауважено, що «такі обмеження щодо призначення на посаду, як в частині застосування зазначеного дворічного строку, так і стосовно суті окремих вимог є неприйнятними, як такі, що не в повній мірі забезпечують конституційні права громадян на свободу об'єднання у політичні партії (частина перша статті 36 Основного Закону України), брати участь в управлінні державними справами, бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (частина перша статті 38 Основного Закону України), до того ж, ніхто не може бути обмежений у правах за належність до

політичних партій (частина четверта статті 36 Основного Закону України)» [2].

Слід нагадати, що конкурсна комісія після закінчення строку прийняття заяв від осіб, які виявили намір обійняти посаду судді Конституційного Суду і відповідають встановленим Конституцією України вимогам, оприлюднює автобіографії та мотиваційні листи кандидатів (ч. 4 ст. 12 проекту Закону). Це положення також, на нашу думку, є недосконалим, оскільки не уточнено в якому обсязі та де саме оприлюднюються такі дані. Далі, вже за результатами вивчення документів та відомостей, наданих кандидатами, та співбесіди з ними конкурсна комісія складає список кандидатів, рекомендованих на посаду судді Конституційного Суду (ч. 5 ст. 12 проекту Закону). Загальний строк проведення конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду становить два місяці (ч. 6 ст. 12 проекту Закону) [1].

Тож, одним з найважливіших етапів кадрового менеджменту в суддівській системі є добір суддів, який має відповідати вимогам діяльності в особливих, стресогенних, інтелектуально-напружених умовах, зважаючи на специфіку реалізації (відправлення) правосудної діяльності. На думку В. Загороднього, «забезпечення правильного добору, розстановки, професійної підготовки та виховання кадрів мають розглядатися як ефективний засіб успішного виконання покладених на органи прокуратури завдань щодо утвердження права, зміцнення законності, захисту прав і свобод громадян та інтересів держави» [3, с. 38].

Таким чином, слід окреслити узагальнені вектори фахового відбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України, а саме: соціально-правовий (вік, вища освіта освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» або «магістр», вільне володіння державною мовою, громадянство і т.п.); медичний (придатність до професійної діяльності за станом здоров'я); психологічний (мати необхідні для суддівської діяльності знання, уміння та навички, ділові якості (старанність, почуття відповідальності за правосудне рішення, дисциплінованість, ініціативність, самоорганізованість, емоційну врівноваженість, культуру спілкування та взаємин; здатність до відбору суттєвої інформації, обґрунтованість суджень, поміркованість тощо); моральний (суддя має бути наділений певними моральними якостями).

У цьому разі є слушною позиція Д. Сохадзе, котрий вважає професійний психологічний відбір безперервним керованим процесом, що включає комплекс психодіагностичних заходів щодо виявлення рівня розвитку сукупності професійно важливих якостей особистості та наступного визначення придатності до ефективної професійної діяльності з обраної спеціальності [4, с. 15]. Крім розглянутих вище нами понять, деякі науковці для визначення процесу відбору кадрів іноді застосовують термін «підбір кадрів». Так, Л.М. Зудина зазначає, що «підбір кадрів полягає в установленні придатності працівників та відборі найбільш підготовлених з них для виконання обов'язків на певній посаді» [5, с. 102]. Такої думки і

автори «Книга работника по кадрам», у котрій зазначено, що процес підбору кадрів полягає у визначенні придатності кандидата для виконання конкретної роботи (обов'язків на певній посаді) [6, с. 11]. Підтримуючи наукову позицію О.Г. Боднарчука, вважаємо, що ці два визначення фактично не мають розбіжностей з попередніми. У них описується той самий процес відбору кадрів (персоналу), тому їх можна також розглядати як синоніми [7, с. 102].

І.В. Бізюкова під підбором кадрів розуміє «організовані суб'єктом управління плановий набір, висування, ротацию, розстановку та звільнення кадрів». Тобто вчена звертає увагу на якісний підхід до відбору кандидатів на посаду, беручи початок від найму і завершуючи звільненням працівника, спираючись на відповідність його якостей вимогам посади. Отже, термін «підбір кадрів» доцільно використовувати в тих випадках, коли є необхідність звернути увагу на процес ідентифікації якостей кандидата вимогам певної посади. І. Бізюкова також формулює поняття набір: «це різновид підбору кадрів, при якому здійснюється призначення працівників, які раніше не працювали на даному підприємстві» [8, с. 36].

ВИСНОВКИ

Підводячи висновок, потрібно підкреслити, що система професійно-психологічного відбору кандидатів на посаду судді Конституційного суду України повинна включати такі послідовні етапи:

1. Соціально-правовий аспект професійного відбору, що містить вимоги до соціально-демографічних характеристик кандидата і правові положення (громадянство, обмеження за віком, необхідний рівень освіти тощо).

2. Спеціальний (спеціальна перевірка кандидата і його найближчих родичів).

3. Медичний відбір поділяється на соматичний і психіатричний (сформульовані чіткі вимоги до фізичного й психічного здоров'я кандидата).

4. Психофізіологічний (психологічні реакції, особливості функціонування ЦНС тощо).

5. Психологічний відбір являє собою, як правило, процедуру тестового обстеження, у результаті якого формується психологічний профіль кандидата на посаду судді Конституційного Суду України, що відображає рівень розвитку визначених професійно важливих індивідуальних чи особистісних якостей. На основі аналізу тестових даних виявляються психологічні показання, що сприяють швидкому

професійному становленню кандидата, чи психологічні показання, що перешкоджають бажаній професійній діяльності.

6. Конкурсно-екзаменаційний – останній етап професійного відбору, який являє собою співбесіду, іспити чи кваліфікаційні випробування (тестування та практичні завдання), в деяких випадках і те й інше. Цей етап спрямований здебільшого на виявлення необхідного рівня вихідних знань, умінь, навичок, які впливають на терміни входження в професію судді.

Список використаних джерел

1. Про Конституційний Суд України [Електронний ресурс]: проект Закону (реєстр. № 5336-1 від 17.11.2016 р.) Офіційний портал Верховної Ради України – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60542

2. Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної Ради України щодо проектів Законів про Конституційний Суд України [Електронний ресурс]: висновок (реєстр. № 5336 від 1 листопада 2016 року) та (реєстр. № 5336-1 від 17 листопада 2016 року) Офіційний портал Верховної Ради України – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60542

3. Загородній В. Державна кадрова політика щодо удосконалення діяльності органів прокуратури / В. Загородній // Вісник прокуратури. v 2011. – № 4 (118). v С. 35–41.

4. Сохадзе Д.І. Професійний психологічний відбір кандидатів для комплектування підрозділів миротворчих сил: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 “Психологія діяльності в особливих умовах” / Д.І. Сохадзе. — Харків, 2004. – 20 с.

5. Зудина Л.Н. Организация управленческого труда : учебное пособие. / Зудина Л.Н. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 256 с.

6. Книга работника по кадрам. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрид. лит., 1985. – 320 с.

7. Боднарчук О.Г. Кадрове забезпечення діяльності пенітенціарної системи в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Боднарчук Олег Григорович. — Київ, 2009. — 317 с.

8. Бізюкова І.В. Кадры. Подбор и оценка / Бізюкова І.В. – М.: Московский рабочий, 1984. – 159 с.